

УДК 376.2 : 378

**ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ОРТОПЕДАГОГІВ
(НА ПРИКЛАДІ КУРСІВ “ДОШКІЛЬНА ОРТОПЕДАГОГІКА” ТА
“КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНІ СЛУЖБИ”)**

Хворова Г.М.

кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

Наукова стаття розкриває особливості професійної підготовки майбутніх ортопедагогів у сучасних українських реаліях освіти та суспільства.

Научная статья раскрывает особенности профессиональной подготовки будущих ортопедагогов в современных украинских реалиях образования и общества.

The scientific article exposes the features of professional studies of future ortopedagogs in contemporary society and educational realities.

Ключові слова: практичні питання підготовки ортопедагогів та реабілітологів; дошкільна ортопедагогіка; корекційно-реабілітаційні служби.

Ключевые слова: практические вопросы подготовки ортопедагогов и реабилитологов; дошкольная ортопедагогика; коррекционно-реабилитационные службы.

Keywords: practical questions of preparation of ortopedagogs and rehabilitists; preschool ortopedagogics ; correction-rehabilitation services.

Оскільки кафедра ортопедагогіки та реабілітології існує та здійснює підготовку фахівців за напрямом “Ортопедагогіка” тільки другий навчальний рік, зараз продовжується активна робота над навчальними планами даної спеціальності, формування, вдосконалення та методичне забезпечення типових та робочих програм окремих курсів, уточнення структурно-логічних зв'язків між ними. Цій процес неодмінно викликає рефлексію стосовно філософсько-методологічних засад та парадигмального підходу до змістовного наповнення даного освітнього напрямку, а головне - стосовно знань, вмінь та навичок, які мають складати професійну компетенцію ортопедагога, а також (що вкрай важливо) – поглядів, настанов та особистісних якостей, які мають формуватися у майбутніх фахівців. При цьому ми усвідомлюємо, що у стінах університету цей процес має тільки розпочатися та “набрати оберти” в належному напрямку, оскільки продовжуватися він має протягом усього професійного життя фахівця.

А.Г.Шевцов визначає наступні принципи ортопедагогічного підходу: врахування поліморфності клінічних проявів та складності патогенезу порушень; мультифакторність та особистісно орієнтована спрямованість комплексного корекційно-реабілітаційного впливу на фізичне, психічне та соціальне здоров'я й розвиток дитини; використання інтегральних міждисциплінарних корекційно-реабілітаційних технологій (методика Марії Монтесорі, кондуктивна педагогіка Петью, анімалотерапія, ігротерапія, арт-терапевтичні методи, ерготерапія тощо); застосування в методиках роботи інтеграції усіх способів засвоєння дитиною світу; мультидисциплінарність командної роботи педагогів та реабілітологів. Саме цими принципами ми керуємось при розробці усіх навчальних курсів та їх методичного забезпечення; відповідно створено навчальний план на засадах системно-синергетичного підходу. Як зазначає А.Г.Шевцов, “системність та цілісність, комплексність має бути наріжним каменем побудови методологічних принципів ортопедагогіки”.

Ті ж самі принципи мають бути базисними при створенні технології підготовки кадрів в галузі корекційної педагогіки та реабілітології. Н.Г.Пахомова підкреслює важливість системної організації змістовного наповнення професійної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів, яка передбачає максимальне використання між предметних зв'язків, врахування специфічних особливостей тієї чи іншої дисципліни, одного чи іншого блоку дисциплін. Серед принципів професійно-педагогічної спрямованості, які визначає Н.Г.Пахомова, воліємо виділити принцип *самостійності* як найбільш визначальний для формування особистості та світогляду майбутнього ортопедагога. Доречно процитувати Дж. Равена, який вважав, що в освіті потрібна зміна позиції викладача, який перестає бути центром уваги та джерелом мудрості, проте керує процесами росту та розвитку, залишаючись на задньому плані; а для ефективної педагогічної діяльності важлива насамперед управлінська, а не дидактична компетентність (цит. за [1]).

Дуже важливу роль у цьому процесі при підготовці майбутніх ортопедагогів мають виконувати

дисципліни, які є своєрідною "сходиною" між дисциплінами загальногуманітарного та медичного профілю (які мають дещо абстрактний характер) та методиками викладання окремих предметів та реабілітаційних технологій (які дають людині в руки конкретні інструменти, але майже не впливають на її світогляд). Прикладами таких дисциплін є "Дошкільна ортопедагогіка" та "Корекційно-реабілітаційні служби".

Традиційно дошкільна педагогіка розумілась як наука, що вивчає сутність, закономірності, принципи, методи, форми організації процесу дошкільної освіти дітей. Навчальний курс "Дошкільна педагогіка" фактично вичерпувався питаннями дошкільної дидактики та викладенням принципів організації та функціонування дошкільного навчального закладу, включаючи розкриття окремих напрямків дошкільного виховання (сенсорне, фізичне, моральне виховання тощо). Такім чином побудовані, зокрема, і "попередники" дошкільної ортопедагогіки – галузі корекційної (спеціальної) дошкільної педагогіки – дошкільна тифлопедагогіка, дошкільна сурдопедагогіка та інші. При підготовці майбутніх ортопедагогів-реабілітологів таке бачення дошкільної педагогіки нами вважається обмеженим, оскільки у сучасній реабілітаційній дійсності такий фахівець повинен вільно орієнтуватися у технологіях раннього втручання, бути озброєним парадигмами лікувальної педагогіки та соціальної педіатрії, а головне, - бачити органічний взаємозв'язок та наступність означених підходів з педагогічною роботою дошкільного навчального закладу за усіма трьома основними напрямками: організаційно-педагогічному, корекційно-виховному, лікувально-відновлювальному.

Аналіз підручників найбільш відомих авторитетів з дошкільної спеціальної педагогіки (А.А.Катаєва, О.О.Стребелева, О.М.Мастюкова) показує, що корекційно-педагогічний процес у дошкільних закладах для дітей з опорно-руховими порушеннями в них майже не висвітлюється, у порівнянні з детальною характеристикою організаційно-педагогічних умов діяльності дошкільного закладу разом з викладенням змісту усіх традиційних розділів дошкільного виховання у дитячих садах для дітей з іншими порушеннями (наприклад, с порушеннями зору). Можливо припустити, що причиною цього є відносно мала кількість та відсутність цілеспрямованого наукового вивчення діяльності таких закладів.

Мета курсу **"Дошкільна ортопедагогіка"** - озброєння студентів знаннями про спеціальні індивідуальні та групові методи та програми, спрямовані на корекцію порушених функцій та стимуляцію психомоторики дитини та її емоційно-особистісний розвиток, які відповідають потребам дітей з опорно-руховими порушеннями у поєднанні з іншими обмеженнями життєдіяльності; формування в студентів знань про завдання, зміст, засоби і форми організації корекційно-педагогічного процесу в спеціалізованому дошкільному закладі для дітей з опорно-руховими порушеннями. Курс спрямований на підготовку студентів до самостійної роботи з дітьми дошкільного віку з опорно-руховими порушеннями у поєднанні з іншими обмеженнями життєдіяльності. Для ілюстрації практичної спрямованості курсу наводимо орієнтовану тематику лабораторних занять:

Тема 1. Загальні засади лікувальної педагогіки. Рання стимуляція розвитку дитини з обмеженнями життєдіяльності (0-3 роки).

- Детально вивчити програми раннього втручання (ранньої допомоги): програма Портедж, програма "Маленькі сходишки", РЕКІР. Запропонувати програми батькам дитини раннього віку, попрактикуватися у виконанні розвивальних вправ разом з батьками
- Скласти типову програму (від 0 до 1 року, від 1 року до 2 років, від 2 до 3 років) ранньої стимуляції розвитку дитини з опорно-руховими порушеннями у поєднанні з іншими обмеженнями життєдіяльності, вказати медичні протипоказання щодо окремих видів занять.

Тема 2. Сенсорний, моторний, пізнавальний, мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку з опорно-руховими порушеннями.

- Скласти типову програму сенсорного, моторного, пізнавального, мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку з ДЦП.
- Зробити огляд наявних на ринку товарів для дітей іграшок та розвиваючого обладнання, визначити основні категорії таких товарів, з'ясувати та описати їх призначення
- Ознайомитись з роботою всіх спеціалістів, які працюють в дошкільному закладі для дітей з опорно-руховими порушеннями і визначити місце кожного в корекційно-педагогічному процесі.

Тема 3. Педагогічне вивчення дітей з опорно-руховими порушеннями у поєднанні з іншими обмеженнями життєдіяльності.

- Скласти типові програми педагогічного вивчення дитини з обмеженнями життєдіяльності на кожний рік життя (від 2-х до 7-ми років) з умовним розподілом на сенсорну, моторну, пізнавальну та мовленнєву сфери, вказати методики, які використовуються, виготовити стимульний матеріал.

Тема 4. Сенсорний розвиток дошкільників з опорно-руховими порушеннями.

- Скласти типову програму занять з дітьми з ДЦП з 1-го до 7-ми років у сенсорній кімнаті

Тема 5. Розумове виховання дошкільників з опорно-руховими порушеннями.

- Відвідати фронтальне заняття в спеціальному дошкільному закладі для дітей з порушеннями зору і проаналізувати його.
 - Скласти план заняття з розвитку пізнавальної сфери дитини з ДЦП та с затримкою психічного розвитку 5-6 років (тема “Пори року”), виготовити стимульний матеріал.
Тема 6. Фізичне виховання дошкільників з опорно-руховими порушеннями.
 - Скласти план заняття з фізвиховання для дітей з легкими порушеннями опорно-рухового апарату 4-5 років.
Тема 7. Естетичне виховання дошкільників з опорно-руховими порушеннями.
 - Відвідати заняття з образотворчої діяльності (або музичне заняття) і проаналізувати його з точки зору використання методів і прийомів навчання.
 - Скласти план заняття з образотворчої діяльності для дітей з ДЦП та с затримкою психічного розвитку 5-6 років, виготовити стимульний матеріал
 - Скласти план музичного заняття для дітей з ДЦП та с затримкою психічного розвитку 3-4 років, описати та підготувати стимульний матеріал
Тема 8. Ігрова діяльність дошкільників з опорно-руховими порушеннями.
 - Скласти план заняття з корекції засобами гри (ігротерапії) для дітей з ДЦП та с затримкою психічного розвитку 3-4 років, описати та підготувати стимульний матеріал
Тема 9. Підготовка дітей з опорно-руховими порушеннями до навчання в школі.
 - Скласти типову програму підготовки до школи дитини з ДЦП та с затримкою психічного розвитку
Вивчення курсу **“Корекційно-реабілітаційні служби”** також передбачають багатопланову самостійну роботу студентів на сучасному рівні (наводимо приклади завдань):
 1. Вивчити зміст та організацію медико-соціальної реабілітації дітей з органічними ураженнями ЦНС раннього та дошкільного віку (Український медичний центр реабілітації дітей з органічними ураженнями нервової системи МОЗ України, Центр “Майбутнє” (м.Одеса), Міжнародна клініка відновного лікування (м.Трускавець). Оформити зібраний матеріал у довідник для батьків; зробити на його основі мульти-медіа презентацію.
 2. За матеріалами сайту Київської міської ПМПК вивчити статистику щодо кількості дітей з особливими освітніми потребами з різними порушеннями розвитку, кількість та профіль спеціальних освітніх закладів м. Києва, визначити динаміку розширення мережі цих закладів; визначити цілі та форми роботи психолого-медико-педагогічної консультації.
 3. Скласти індивідуальну програму реабілітації дитини-інваліда.
 4. Оформити інформаційну довідку про зміст та організацію реабілітаційного процесу (на прикладі Чернігівського центру медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів “Відродження”), проілюструвати фотографіями та схемами.
 5. Законспектувати основні положення “Конвенції про права інвалідів”. Визначити основні заходи Державної програми “Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів” на період до 2020 року; детально охарактеризуйте заходи, які передбачаються Державною програмою для забезпечення реалізації прав осіб з порушенням опорно-рухового апарату. Які, на вашу думку, конкретні дії мають бути здійснені загалом за Державною програмою у вашому рідному місті, селищі, (районі, області). Знайдіть на сайті вашого регіону, або в місцевих органах державної влади інформацію з цього приводу.
 6. Зробити перелік технічних засобів реабілітації інвалідів, класифікувати їх за самостійно обраною ознакою. Підготувати інформаційну довідку на тему: “Практичне використання методу динамічної пропріоцептивної корекції для реабілітації дітей з ДЦП”.
 7. Визначити практичні умови створення справжньої безбар’єрності середовища у м. Києві. Які зміни на шляху до безбар’єрності ви помітили останнім часом? Зробіть екскурсію по гуманітарному корпусу НПУ імені М.П.Драгоманова в ролі експерта з безбар’єрності, визначте якомога більше архітектурно-середовищних змін, які необхідно здійснити для того, щоб люди з різними формами обмеження мобільності змогли відчувати себе у ньому комфортно.
- Окремої уваги заслуговує питання вдосконалення системи отримання майбутніми корекційними педагогами практичного досвіду, навичок психолого-педагогічної роботи та догляду за дітьми. Існуюча практика “відвідування” відносно великими групами студентів дитячих освітніх та медичних закладів на основі особистих контактів викладачів є аморальною та некорисною для усіх учасників процесу. У студентів внаслідок таких “екскурсій” формується пасивна споживацька-споглядальна позиція, не виникає емпатії до дітей та педагогів, не підкріплюється бажання бути корисними. З іншого боку, порушується режим та вимоги до санітарно-гігієнічних умов закладу, викликається напруження дітей та педагогів, психологічно травмуються батьки. Нажаль, є випадки, коли студенти, не зацікавлені в майбутній професії, в яких несформовані відповідні особистісні якості, сприймають такі “відвідування” як розвагу з відповідними наслідками: глузування з вихованців, паління на

території закладу тощо. Для уникнення таких негативних явищ необхідна свідомо та цілеспрямовано створювати систему практичної підготовки майбутніх корекційних педагогів:

- з перших днів навчання сприяти усвідомленню студентами їхньої майбутньої відповідальності за життя, здоров'я та життєву компетенцію вихованців – у відповідності до гіпократівського принципу “Не зашкодь!”;
- ввести обов'язкове для кожного студента оформлення санітарних книжок через студентську поліклініку;
- створювати та використовувати банк відеоматеріалів, організувати “відвідування” занять та уроків за допомогою сучасних технічних засобів (Інтернет, веб-камера тощо) для практичної підготовки студентів молодших курсів до самостійної, активної участі в навчально-реабілітаційній роботі;
- звернутися з пропозицією до структурного підрозділу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, який відповідає за проведення атестації навчальних закладів, щодо обов'язкового надання відеозаписів зразків уроків, режимних моментів, позакласних та виховних заходів усіма закладами системи спеціальної освіти, які проходять атестацію. Ці відеозаписи можуть бути використані у навчальному процесі при підготовці майбутніх корекційних педагогів;
- широко використовувати в навчальному процесі самостійні, творчі завдання, які сприяють розвитку навичок використання отриманих знань для вирішення практичних питань (розробка програм, пошук та класифікація практичної інформації, підбір матеріалів для занять);
- сприяти укладанню договорів між НПУ імені М.П.Драгоманова та районними управліннями освіти та соцзахисту, до яких буде додано перелік закладів та види робіт, які можуть бути документально закріплені за студентами (в дошкільних закладах та реабілітаційних центрах – допомога при одяганні, роздяганні дітей; ігри з ними на прогулянці; заміна помічника вихователя, який знаходиться на лікарняному; допомога при оформленні групи та створенні методичного забезпечення, при підготовці до свят; у школі – допомога вихователю при підготовці уроків, проведення ігор та занять у другій половині дня; переведення дітей з надомного навчання на відвідування школи завдяки організації супроводу силами студентів);
- запроваджувати ранню психолого-педагогічну допомогу дітям-інвалідам та дітям з “групи ризику” силами студентів старших курсів у співпраці з районними дитячими неврологами; зробити таку роботу однією з форм проходження навчальної практики.

Таким чином, підготовка сучасних ортопедагогів є комплексним цілеспрямованим багатовекторним процесом, кінцевою метою якого є фахівець з високим рівнем теоретичної підготовки, навичками самостійного пошуку та критичного аналізу професійно значущої інформації, який прагне до самовдосконалення та навчання все професійне життя, та, при цьому, є високогуманною людиною, готовою до життєвих реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шевцов А.Г. Освітні основи реабілітології: [монографія] / А.Г. Шевцов. – К.: « МП Леся», 2009. – 483 с.
2. Шевцов А.Г. Апологія ортопедагогіки // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №19. 2011, № 19. - С.209 – 215.
3. Пахомова Н.Г. Концептуальні основи системності професійної підготовки дефектологів. Збірник наукових праць Камінець-Подільського національного університету імені І.Огієнка, 2011. <http://fkspp.at.ua/index/konf/0-23>
4. Навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів напряму 6.0101.05. Корекційна освіта. Тифлопедагогіка і спеціальна психологія / За ред. Є.П.Синьової, С.В.Федоренко. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – 348 с.

УДК 615.851-053.2

ЛЯЛЬКОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ

Хлопоніна Н. Є.

кандидат психологічних наук,
Інститут педагогіки і психології
ЛНУ імені Тараса Шевченка

Теоретичне дослідження присвячене проблемі лялькотерапії в психокорекційній роботі з дітьми. В статті визначається зв'язок лялькотерапії з іншими арттерапевтичними методами. Проаналізовано сучасні психолого-педагогічні технології лялькотерапії в психокорекційній роботі з дітьми.

Теоретическое исследование посвящено проблеме куклотерапии в психокоррекционной работе с